

LR Prezidento siūlymai sprendžiant energetikos kainų krizę vidaus politikos priemonėmis

Ižanga

Rengiant planą, būtina atsižvelgti į ankstesnių krizių patirtis. Lietuvos ekonominių krizių praeitis reziumuoja – į taupymą ir viešojo finansavimo mažinimą orientuota politika lemia prastesnius rezultatus visuomenei, verslui ir ilgalaikėms ekonomikos perspektyvoms, nei proaktyvūs ir trumpalaikiai ekonomikos palaikymo planai krizių periodais. 2009 metais finansų krizės metu buvo vykdoma taupymo ir viešojo finansavimo mažinimo politika (nes prieiga prie kapitalo rinkų buvo suvaržyta). 2020 metais Covid-19 pandemijos krizės metu vykdyta ekspansinė politika (aktyviai teikta 3 mlrd. eurų arba 6 proc. BVP vertės parama gyventojams ir verslui).

Abiejų krizių rezultatai ekonomikai – labai skirtingi:

- Lietuvos BVP pokytis 2009 m. (15 proc. BVP kritimas) - blogiausias Europos Sąjungoje, 2020 m. (0% BVP pokytis) – geriausias rezultatas ES.
- Potencialusis BVP (ilgalaikis tvarus ekonomikos augimo lygis) prieš 2009 m. ir po 2009 m. sumažėjo daugiau nei du kartus, tuo tarpu 2019-2021 m. – išliko panašaus augimo lygyje;
- nedarbo lygis 2009-2010 m. išaugo kartais, kai tuo tarpu 2020 m. – palyginti nežymus nedarbo lygio padidėjimas;
- valstybės skolos lygio prieaugis (santykiu su BVP) 2008(7)-2010 m. buvo gerokai didesnis nei prieaugis 2019-2021 m., nes 2020 m. buvo išsaugota ekonomika (BVP).

„Pigiau“ yra krizių periodu padėti gyventojams ir verslui nei nepadėti. Proaktyvus ir pakankamas veikimas pagal aiškų planą ne tik tiesiogiai padėtų gyventojams ir verslams, padidintų stabilumą valstybėje, bet ir sukurtų naujas galimybes Lietuvos ekonomikos gyvybingumui ir didesniai konkurencingumui ateityje.

Siūlomos priemonės artimiausiems metams

Gyventojų pajamų didinimo priemonės

1. Mažiausiai uždirbančiųjų apmokestinimo mažinimas – neapmokestinamojo pajamų dydžio (NPD) padidinimas ne mažiau 100 eur iki 640 eur.
2. Papildoma parama šeimoms su vaikais. Išmokos už vaikus („vaiko pinigų“) didinimas ne mažiau 10 eurų iki 90 eurų per mėnesį. Papildomas priedas už vaiką - ne mažiau 52 eurai.
3. Parama pažeidžiamiausiems gyventojams – šalpos bazinės pensijos, tikslinių kompensacijų bazės bei valstybės remiamų pajamų adekvatus padidinimas.
4. Tęstinis pensijų indeksavimas, įskaitant papildomą pensijų indeksavimas.
5. MMA didinimas pagal tarp socialinių partnerių suderėtą formulę.
6. Viešojo sektoriaus darbuotojų atlyginimų kėlimas.

Laikinosios priemonės energetikos krizei spręsti

GYVENTOJAMS IR VERSLUI - bent 4,5 proc. BVP paketas.

Paskirstant į subsidijų ir likvidumo priemones - galima reikšmingai:

- padėti gyventojams ir verslui
- kartu išlaikyti bendrą fiskalinį deficitą apie 6 proc. BVP lygyje (mažiau nei 2020 m.)

GYVENTOJAMS - APIE 2,3% BVP PARAMOS

- Prezidentas siūlo, kad elektros kaina po subsidijų buitiniams vartotojams ties 24 ct/kwh užfiksuota („užšaldyta“) pusmečiui (2023 m. sausis-birželis). Tai yra reikalinga ir pasiekiamą parama iš valstybės gyventojams šioje energetinėje krizėje.
- Dar vasarą Prezidentas paragino naujam šildymo sezonui įtvirtinti kompensaciją centralizuotam šildymui - kompensuojant PVM (realiai taikant 0 proc. PVM tarifą)
- Atskiros paramos turėtų sulaukti ir sudėtingoje situacijoje atsidūrusios viešosios įstaigos – mokyklos, ligoninės, savivaldybių komunalinės įstaigos. Rengiant pagalbos planus turi būti atsižvelgiama į būtinų viešųjų paslaugų gyventojams užtikrinimą – tikslinės pagalbos priemonės dėl išaugusių energijos kainų turi būti suteiktos mokykloms, ligoninėms, savivaldybių komunalinėms įstaigoms ir pan., ir NVO sektoriui.

VERSLUI - APIE 2,3% BVP PAKETAS

Parama verslui – kitas neišvengiamas žingsnis, siekiant minimizuoti energetikos krizės padarinius ekonomikai ir vengiant neigiamų padarinių, kurie įvyko 2009 m., bet buvo išvengta 2020 m.

Verslui reiktų skirti bent 2,3 proc. BVP (kaip ir gyventojams):

- Iš jų apie 1,3 proc. BVP – paskolų ir kitų finansinių instrumentų forma (perskolinant ES Atgaivinimo fondo paskolinės dalies lėšas) (fiskališkai - ne deficitinės priemonės)
- Likęs 1 proc. BVP:
 - mokesčių atidėjimai
 - subsidijų schema mikro įmonėms ir individualiai dirbantiems
 - subsidijos ypatingai energijai intensyviems sektoriams ir paveiktoms įmonėms (kurios energetikos produktus naudoja ne kaip žaliavą, pavyzdžiui, tokiems sektoriams - metalo perdirbimas, maisto gamyba, medžio apdirbimas ar kt.)
 - darbo užmokesčio subsidijos įmonėms, kurios objektyviai negali tęsti veiklos, prastovų metu („prastovų subsidijos“)

Teikiant paramą įmonėms (ypač negražintiną) dėl energetikos krizės – svarbu taiklumas, t.y. vertinti energijos kaštų išaugimo poveikį ir paramos gavimo pagrįstumą (įtaką produkcijos savikainai, konkurencingumui). Didesnėms įmonėms teikiant pagalbą lygiagrečiai taikyti paskatas įmones dalyvauti energijos konversijos programose ir įsitikinti, kad jos tai daro. Svarbu išsaugoti ir stiprinti Lietuvos eksportuotojų konkurencingumą, ypač tuo metu, kai daugėja šalių, viena ar kita forma teikiančių paramą savo verslui.

Vidutinio ir ilgojo laikotarpio priemonės

Investicijų skatinimas

- Mažinant riziką dėl ekonomikos augimo, reikalingos *ekonomikos produktyvumą* didinančios investicijų paskatos įmonėms (pelno apmokestinimo tobulinimas):
 - ilgalaikio turto grupės nusidėvėjimo (amortizacijos) laikotarpių trumpinimas (*pinigų srautų perdėliojimas laike*)
 - palankesnis apmokestinimas papildomoms investicijoms į *darbuotojų kvalifikacijos kėlimą*

- Atverti kelius pažangioms savivaldybių investicijoms kartu mažinant regioninius skirtumus (Fiskalinės sutarties įgyvendinimo konstitucinio įstatymo pataisa).
- Efektyviai užbaigti nacionalinio plėtros banko projekto įgyvendinimą (vieninga nacionalinė plėtros įstaiga), kuri turės ženkliai prisidėti prie anticiklinio finansavimo ir kitų spragų finansavimo rinkoje pataisymo.

Energetikos sektorius

Visumoje energetikos iššūkiai ir sprendiniai susideda iš kelių blokų:

- Dalinės subsidijos už elektrą ir dujas yra tik laikinojo **trumpalaikio pobūdžio 2022-2023 m. priemonės**, skirtos pergyventi neabejotinai sudėtingą energetinės krizės periodą (žiemą). Kitų metų nauji sprendimai būtų ne ką paprastesni, tačiau, įvertinus kaip greitai keičiasi išorinės aplinkybės, dujų ir elektros kainų prognozavimo tikslumas - sunkiai įmanomas šiuo metu. Kas yra savaimė aišku - privalome padėti žmonėms ir verslui artimiausius mėnesius pergyventi su mažiausiais praradimais.
- **Vidutinės trukmės (3-5 m.) laikotarpiu** Lietuvoje privalome įgyvendinti užbrėžtus atsinaujinančios energetikos tikslus – Vyriausybė įsipareigojo 2025 m. pasiekti iki 1,2 GW galios įrengtų vėjo elektrinių ir 1 GW galios saulės elektrinių tinklą. Jūrinio vėjo parkas – ambicingiausias atsinaujinančios energetikos projektas šiuo metu. Pilnai pabaigus jūrinio vėjo parko projektą – generavimo pajėgumai vien šiame projekte siektų 1,4 GW (2x700).
- **Ilgesniu (dešimtmečio) laikotarpiu** prasminga diskutuoti kaip atsinaujinančios energetikos dinamiškumą galėtų subalansuoti papildomi mažesnės apimties, bet stabilūs ir vietinė gamyba pasižymintys energijos šaltiniai ir kiti energijos subalansavimo būdai (žalioji vandenilis, inovacijos, mažos galios branduoliniai reaktoriai ar (ir) kitos opcijos). Pradėti diskutuoti – ne po 10 metų, bet ateitį kuriant - dabar.